

УДК 658.152:687:67

Бутенко Д.С.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

Ткачук І.І.
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри економіки підприємства
та економічної теорії
Харківського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

РОЗВИТОК ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ – ЗАПОРУКА АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

THE DEVELOPMENT OF TECHNOLOGY TRANSFER – THE KEY TO ENHANCE INNOVATION IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена виявленню впливу трансферу технологій на активізацію інноваційних процесів в Україні. Розглянуто основні відмінності в джерелах придбання новітніх технологій, доведено необхідність підвищення капіталовкладень в національні технології. Проведено порівняльний аналіз таких дефініцій, як «трансфер технологій» та «комерціалізація технологій», виявлено основні принципові розбіжності.

Ключові слова: трансфер, трансфер технологій, комерціалізація технологій, інтелектуальна діяльність, інновації, впровадження.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена анализу влияния трансфера технологий на активизацию инновационных процессов в Украине. Рассмотрены основные различия в источниках приобретения новейших технологий, доказана необходимость повышения капиталовложений в национальные технологии. Проведен сравнительный анализ таких дефиниций, как «трансфер технологий» и «коммерциализация технологий», выявлены основные отличия.

Ключевые слова: трансфер, трансфер технологий, коммерциализация технологий, интеллектуальная деятельность, инновации, внедрение.

ANNOTATION

The article is devoted to revealing the impact of technology transfer at enhancing innovation processes in Ukraine. The main differences in the sources of acquisition of new technologies, the necessity of increasing investment in national technology. A comparative analysis of such definitions as «technology transfer» and «technology commercialization».

Keywords: transfer, technology transfer, commercialization of technology, intellectual activity, innovation and implementation.

Постановка проблеми. В Україні через слабку взаємодію науки і бізнесу трансфер технологій не знайшов свого розвитку. Через недостатнє розповсюдження прогресивних технологій країна втрачає можливість використання стратегії нарощування інноваційного потенціалу на пріоритетних напрямках НТП, що загрожує закріпленням екстенсивної моделі розвитку економіки. Подолання зазначених негативних тенденцій вимагає вироблення низки питань теоретико-методичного характеру, а саме: аналізу впливу трансферу технологій на активізацію інноваційних процесів; розмежування основних категорій, аналізу негативних факторів впливу на розвиток трансферу в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню трансферу інноваційних технологій, їхньої комерціалізації, розробленню механізмів перетворення трансферу інновацій в ефективний інструмент інноваційного розвитку промисловості присвятили свої праці такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як: О. Білоус, О. Бутнік-Сіверський, В. Ващенко, Е. Гейгер, Д. Гібсон, В. Денисюк, М. Кастельс, Г. фон Круг, О. Ляшенко [1], Н. Мироненко, О. Орлюк, П. Ромер, В. Тітов [2], Л. Федуллова, Н. Чухрай [3] та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні сформовано значну теоретичну базу в галузі визначення сутності, принципів, проблем та напрямів забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Водночас більш глибокого вивчення потребують питання впливу трансферу технологій на активізацію інноваційної активності промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Орієнтація України на євроінтеграцію ставить перед собою ключову проблему в необхідності підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств. Запорукою досягнення зазначеної мети є технічне переоснащення та використання інноваційних технологій. Цей шлях підтверджує орієнтація держави та інноваційний шлях розвитку.

Отже, кожне окреме підприємство та держава в цілому стають перед вибором: або купувати технології в інших країнах, або створювати чи використовувати власні НДДКР. Зрозуміло, що кожен шлях має свої переваги і недоліки, які представлено у таблиці 1.

Варто зазначити, що інновації класифікують за різними ступенями новизни: виділяють радикальні інновації щодо принципово нових продуктів, інкрементальні інновації – пов'язані зі значним удосконаленням існуючих продуктів або із впровадженням чи вдосконаленням існуючих методів управління. Щодо технологічних

параметрів інновації поділяють за такими ознаками: а) продуктові інновації – застосування нових матеріалів та напівфабрикатів і комплектуючих; б) процеси та інновації – нова технологія виробництва вищий рівень автоматизації, нові методи організації виробництва [4, с. 185].

Лідерами на світовому ринку стають лише ті підприємства, що виробляють принципово нові продукти, тому для економіки України важливо впроваджувати власні розробки, які не використовували до теперішнього часу. Проте варто наголосити, що запровадження результатів фундаментальних досліджень та розробок, які здійснюють НДІ, важко впровадити на виробництво з двох причин: по-перше, низький рівень ринкової адаптації (лише 20% виходу на ринок), по-друге, відсутність системи трансферу технологій. Розглянемо другу причину детальніше.

З правової точки зору, трансфер – це комплексний інститут, який включає норми цивільного, податкового, митного, фінансового та адміністративного права [5].

Взагалі термін «трансфер технологій» у сучасній вітчизняній літературі з'явився відносно

нещодавно. Це пов'язано з переорієнтацією національної економіки на впровадження ринкових відносин в усі сфери людської діяльності. Також варто зазначити, що сучасний термін «трансфер» замінив поняття «впровадження», принципова різниця в їх тлумаченні. Термін «трансфер» походить від латинського «transfere» і французького «transfert» і буквально перекладається як «переведення», «перенесення», «передача».

Трансфер технологій у Словнику сучасної економічної теорії Макміллана визначається як обмін між країнами знаннями про технологічні процеси і обладнання, а у багатьох випадках і самим обладнанням [6, с. 248]. А у праці [7] міжнародна передача технології сприймається як міждержавне переміщення науково-технічних досягнень на комерційній або безоплатній основі. Проаналізуємо такі підходи до визначення сутності поняття «трансфер інновацій» (табл. 2): комунікаційний, процесний, галузевий, правовий, трансформаційний, товарний, модернізаційний, конкурентний, партнерський.

Поряд з поняттям «трансфер технологій» часто використовують поняття «комерціалізація техно-

Таблиця 1

Переаги і недоліки джерел новітніх технологій для українських підприємств

Приблизно та впровадження:	Переаги:	Недоліки:
закордонних технологій	Можливість виробляти конкурентоспроможну продукцію для міжнародних ринків	Висока ціна
	Низький рівень ризиків при впровадженні НДДКР	Низька ймовірність виходу країни-споживача з лідери – великий шанс, що ці технології вже використовують
українських технологій	Доступна ціна	Високий рівень ризиків при впровадженні НДДКР
	Розвиток наукової сфери держави та створення нових робочих місць	Недосконалість нормативно-правової бази
	Підвищення іміджу країни	Висока ймовірність додаткових інвестицій при впровадженні НДДКР

Таблиця 2

Існуючі підходи до визначення сутності поняття «трансфер інноваційних технологій»

Назва підходу	Сутності поняття «трансфер інновацій»
Комунікаційний підхід	наявність специфічних комунікаційних зв'язків між суб'єктами такого трансферу, за допомогою яких передаються інноваційні знання, що впроваджуються у сферу виробництва, збуту тощо.
Галузевий підхід	міжгалузєва передача новітніх наукових способів досягнення прикладних цілей; відповідно до даного підходу завжди присутні галузь-донор, в якій продукується інновація і галузь-реципієнт, яка отримує цю інновацію.
Правовий підхід	договір (ліцензійний, патентний, інжиніринговий тощо) про передачу об'єктів права інтелектуальної власності на інновації як носіїв нових цінностей, науково-технічних знань на комерційній або некомерційній основі, учасники якого набувають або позбавляються майнових прав і обов'язків. Відповідно, суб'єктами трансферу інновацій в Україні є Міністерство освіти і науки, молоді та спорту, Національна академія наук, вищі навчальні заклади, підприємства-продуценти або реципієнти технологій, технологічні брокери, бібліотеки тощо.
Трансформаційний підхід	ключовою є не лише передача технологічних знань, але й їх трансформація у конкретний результат в умовах комбінування чинників виробництва інновацій: чи то удосконалення виробничого процесу, чи то готовий продукт, чи то управлінська технологія.
Процесний підхід	трансфер інновацій визначається як планомірний процес передачі інформації про новітні технології з подальшим її прикладним використанням у сфері промислового виробництва, збуту промислової інноваційної продукції тощо.

Складено автором за даними [8]

логій», проте змістове наповнення у них різне.

У Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» трансфер технологій – це передача технології, що оформляється шляхом укладення між фізичними та/або юридичними особами двостороннього або багатостороннього договору, яким установлюються, змінюються або припиняються майнові права та обов'язки щодо технології та/або її складових [9].

Комерціалізація технологій (від латинського *commercium* (комерція) і означає перетворення чого-небудь на джерело прибутку, в предмет купівлі-продажу) – процес реалізації науково-технічних розробок, результатом якого мають стати придбання і практичне впровадження технології замовником (промисловою компанією), а також отримання гонорару розробником технології.

Поняття «комерціалізація технологій» припускає обов'язкове комерційне використання інформації про технології, тобто використання з обов'язковим отриманням вигоди. Найчастіше ця вигода вимірюється в конкретних грошових одиницях безпосередньо, набагато рідше – в тих же одиницях, але опосередковано, через, наприклад, збільшення ефективності іншою технологією. Але матеріальна складова завжди є визначальним критерієм успішності процесу. У той же час питання про те, хто, який суб'єкт здійснює безпосереднє використання технології, при комерціалізації не є першорядним, і зокрема, комерціалізацією нерідко намагається зайнятися сам автор, першоджерело нової технології (фізична особа або організація).

Отже, основними відмінностями цих понять є: 1) комерціалізація технології припускає обов'язкове одержання прибутку і не обов'язково пов'язано з підключенням третіх осіб (окрім джерела технології і кінцевого користувача);

2) трансфер технології припускає обов'язкову передачу технології реципієнту, який і здійснює її промислове освоєння, але це не обов'язково пов'язано з отриманням прибутку як джерелом технології, так і її реципієнтом (зокрема, це відноситься до екологічних технологій).

Існує низка факторів, які негативно впливають на тенденцію розвитку у сфері технологічного трансферу в Україні:

1. Низький рівень інноваційно-активних підприємств.
2. Орієнтація українського експорту на продукти сировинних галузей.
3. Низький рівень комерціалізації НДДКР.
4. Нестача кваліфікованих кадрів.
5. Недосконала законодавча база у сфері розробки технологій.
6. Відсутність єдиного інституту трансферу технологій.

Подолання зазначених негативних тенденцій вимагає задіяти чинники інституційного характеру – вдосконалення законодавчої бази в області трансферу технологій та розробки державної політики у сфері комерціалізації резуль-

татів інтелектуальної діяльності, активізацію розвитку інфраструктури українського ринку технологій шляхом формування основних ринкових механізмів і залучення підприємств до роботи з існуючою інтелектуальною власністю.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що трансфер технологій – це самостійний інститут, який потребує ґрунтовного керування управління. Розвиток цього інституту надасть можливість вітчизнам підприємствам активізувати свою інноваційну діяльність, а вітчизняним товарам конкуруватимуть на світовому ринку. Встановлено низку факторів, які гальмують розвиток трансферу технологій в Україні. Для подолання їхнього впливу необхідно задіяти чинники інституційного характеру – вдосконалення законодавчої бази в області трансферу технологій та розробку напрямків державної політики у сфері комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності, активізацію розвитку інфраструктури ринку технологій і залучення підприємств до роботи з існуючою інтелектуальною власністю. Подальшого дослідження потребує низка питань, а саме: необхідна система узагальнюючих показників оцінки вартості трансферу технологій для промислових підприємств, доробки потребують існуючі методологічні рекомендації щодо активізації інноваційної діяльності на основі використання трансферу технологій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ляшенко О.М. Комерціалізація та трансфер технологій: категорії та методи інноваційної діяльності / О.М. Ляшенко // Інноваційна економіка : [всєукр. наук.-вир. журнал] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2010_5/8.pdf.
2. Титов В.В. Трансфер технологій / В.В. Титов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.metodolog.ru/00384/anno.htm>.
3. Чухрай Н.І. Трансфер і комерціалізація технологічних інновацій / Н.І. Чухрай // Економіка промисловості. – 2002. – № 3(17). – С. 160-166.
4. Економічна енциклопедія : У трьох томах. Т. 1 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 884 с.
5. Федулова Л.І. Розбудова системи трансферу технологій – важлива умова впровадження кластерної моделі розвитку економіки України / Л.І. Федулова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/file/36ірки/2011-2/Федулова.pdf>.
6. Словарь современной экономической теории Макмиллана. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 608 с.
7. Козик В.В. Міжнародна економіка та міжнародні економічні відносини : практикум / В.В. Козик, Л.А. Панкова, О.Ю. Григор'єв, А.О. Босак. – К. : Вікар, 2006. – 589 с.
8. Шапошников А.А. Трансфер технологій: определение и формы / А.А. Шапошников // Инновации. – 2005. – № 1(78). – С. 57-60.
9. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 05.12.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/143-16>.